

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*

THE PROCESS OF LEARNER DEVELOPMENT IN PHRAPARIYATTHAM SCHOOL

DEPARTMENT OF GENERAL EDUCATION

พระมหาพงศ์กร สิมพา Phramaha Pongsakorn Simpa
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: Pong2729sim@gmail.com

บทคัดย่อ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดการศึกษาวิชาการทางธรรมและทางโลก แก่พระภิกษุสามเณร โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้อิสระภาพในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มีคุณลักษณะที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 และมีทักษะการเรียนรู้ใน ศตวรรษที่ 21

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้เขียนได้นำเสนอใน รูปแบบ โมเดล KY: BMW มีรายละเอียด คือ K หมายถึง Kanlayanamitra-กัลยาณมิตร, Y หมายถึง Yoniso Mansikarn-โยนิโสมนสิการ, ซึ่ง (KY) เป็นเหตุปัจจัยสู่การพัฒนาผู้เรียน กัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบ ภายนอก ส่วนโยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน เหตุปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้ เป็นคุณเครื่องหนุนนำสู่การ พัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน คือ B หมายถึง Behavior-การพัฒนาผู้เรียนด้านความประพฤติ, M หมายถึง Mind-การพัฒนาผู้เรียนด้านจิตใจ, W หมายถึง Wisdom-การพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญา เป็นไปตามหลักปัญญา 3 คือ 1) จินตามยปัญญา 2) สุตมยปัญญา และ 3) ภวานามยปัญญา

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาผู้เรียน, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, ปัญญา

Abstract

Phrapariyattam School Department of General Education has organized academic studies in moral education and general education for monks and novices. The goal of developing learners to be independent and perfect human beings and have the features defined by the Act Education of the Scriptures B.E. 2562 and learning skills in the 21st century

The process of learner development in Phrapariyattam School Department of General Education, the author presents it in the form of a KY: BMW model. In detail, K means Kanlayanamitra, Y means Yoniso Mansikarn, in which (KY) is the reason for the development of learners, friendship is an external component and Yonisomanasikan is an internal component. These two factors are the support for the development of all-round learners: B means Behavior - Behavioral Learners Development, M means Mind - Mental Learners

*Received: June 04, 2022, Revised: August 25, 2022, Accepted: August 25, 2022.

Development, W means Wisdom-Intellectual Learners Development. It follows the three wisdom principles: 1) Jintamayapanya, 2) Suttamayapanya, and 3) Pawanamayapanya.

Keywords: Development Process of Learners, Phrapariyattham School Department of General Education, Panya

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ตรัสไว้ว่า การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป (อ้างในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557)

ในปีการศึกษา 2564 การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แบ่งเขตการศึกษาทั้งหมด 14 เขต มีสถานศึกษาทั้งหมด 407 โรงเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 32,736 รูป โดยได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบันสมัย

ผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ล้วนแต่เป็นเพศบรรพชิต โดยส่วนมากจะมีสถานะเป็นสามเณร และมีพระภิกษุบ้างเล็กน้อย ด้วยสถานภาพดังกล่าว ทำให้บริบทความเป็นอยู่ และกรอบในการจัดการเรียนการสอนมีความแตกต่าง จากโรงเรียนสายสามัญทั่วไป อาทิ มีวิชาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพระภิกษุสามเณร และมีบางวิชาที่ไม่สามารถเรียนรู้ภาคปฏิบัติได้ เช่น พลศึกษา ดนตรีนาฏศิลป์ เป็นต้น แต่ด้วยความเป็นเพศบรรพชิตนี้ การศึกษาจึงไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียน เพราะเพศสภาพเป็นตัวบังคับให้ต้องศึกษาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่แค่พัฒนาความรู้ แต่เป็นการพัฒนาตัวรู้คือสติ และยกระดับจิตวิญญาณ ผ่านวิถีการใช้ชีวิต ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ สอดรับกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของเด็กกับศักยภาพของความเป็นมนุษย์ บางทีก็ไม่ใช่อันเดียวกัน เราจะต้องพยายามให้เด็กทุกคนเข้าถึงสุดยอดแห่งศักยภาพของมนุษย์ ไม่ใช่เอาแค่ศักยภาพของตัวเขาเท่านั้น และกับที่ พระมหาสุวรณ์ สุวณฺโณ (จุลพงษ์) (2563) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนทักษะชีวิตคือ มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคมสามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ในบทความนี้จึงได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ จัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งทางธรรมและทางโลกควบคู่กันไป

แนวคิดเกี่ยวกับการบวชเรียน

การบวชเรียน หมายถึง การบวชเป็นพระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาซึ่งมีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ผ่านรูปแบบการศึกษาทั้งทางตรง คือตามหลักสูตรการจัดการศึกษานักธรรมและบาลี และทางอ้อม คือข้อวัตรปฏิบัติ การดำรงชีวิต การปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เป็นต้น

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2560) กล่าวว่า ในสมัยก่อนนั้น เขาก็ให้ลูกหลานรู้จักเข้าสังคมด้วยการบวชเรียน คือพอมาบวชอยู่วัด ชีวิตก็เปลี่ยนไป ไม่เหมือนอยู่บ้านที่มีเฉพาะคนในครอบครัวของตัวเอง แต่พอบวชมาก็ได้พบปะคนทุกชนิต ทุกเพศทุกวัย ได้เจอคนหมดทั้งชุมชน แล้วก็ต้องรู้จักที่จะสังสรรค์พูดจาให้เหมาะให้งามกับคนต่างรุ่น ต่างเพศ ต่างวัย เหล่านั้น ในแนวทางของการที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความคล่องความชำนาญในการอยู่ร่วมสังคม พร้อมไปกับการพัฒนาชีวิตของตนเองด้วยอย่างดี การบวชที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระพุทธศาสนานั้น เราเรียกกันว่า “บวชเรียน” ไม่ว่าจะบวชพระหรือบวชเณรก็คือเรียน เรียนก็คือศึกษา การบวชจึงเป็นการศึกษา ศึกษาก็คือฝึกฝน แล้วก็ทำให้คุณสมบัตินี้ให้คุณลักษณะ ให้ความดีงาม ความสามารถอะไรต่าง ๆ เกิดมีขึ้นในตัวเรา ในชีวิตของเรา การเรียนจึงมีคำเรียกแยกออกไปเรียกว่า ศึกษา ฝึกหัด พัฒนา ได้ทั้งนั้น มีทั้ง “เรียนรู้” คือเรียนให้รู้ให้เข้าใจ และ “เรียนทำ” คือ ฝึกทำให้ได้ทำให้เป็น

ภาชิต สุวรรณดี (2554) กล่าวว่า พระภิกษุสามเณรมีจุดประสงค์ของการบวชเรียนเพื่อพัฒนาตนเอง รองลงมาบวชเพื่อตอบแทนคุณบิดามารดา และบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ และด้านแรงจูงใจในการบวชเรียนคือการบวชเป็นการฝึกตนให้เป็นคนมีระเบียบวินัย รองลงมาคือการบวชทำให้มีโอกาสสร้างความก้าวหน้าทางด้านการศึกษได้ดีกว่า และการบวชทำให้รู้ว่ามีคุณค่าและสามารถพัฒนาได้ การบวชเรียนเป็นแนวทางหนึ่งที่มีโอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนผู้ด้อยโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนต่อ ซึ่งเป็นกระบวนการช่วยเหลือและขัดเกลาสังคมให้เป็นคนดี และมีความแข็งแกร่งทางร่างกายและจิตใจ เป็นการสร้างเสริมความรู้ทางสติปัญญา และการปรับด้านอารมณ์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม สอดคล้องกับที่ พระมหาวิโรจน์ พรหมสุตา (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบวช: กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ พบว่า ผลของการบวชและกระบวนการขัดเกลา ทำให้ผู้บวชได้ฝึกความอดทนทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมาอยู่ในธรรมวินัยทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ลดโทษในตัวไปได้ ได้เรียนรู้ฝึกฝนสมาธิ การฝึกบังคับจิตของตน ได้เรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างพระสงฆ์ การใช้ชีวิตเพื่อผู้อื่นทำให้เห็นคุณค่าของตนและได้รู้จักตนเองมากยิ่งขึ้น

กล่าวได้ว่า การบวชเรียน คือ การบวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนาซึ่งมีหน้าที่ต้องศึกษาเพื่อพัฒนาขัดเกลาจิตใจของตนเอง ให้ปราศจากหรือเบาบางจากกิเลสทั้งหลาย มี โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น โดยปัจจุบันได้ใช้คำว่า “บวชเรียน” มาสื่อความหมายถึง การบวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณร และเข้าสู่ระบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยมี 3 แผนก คือ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา

บริบทโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่วัดโดยพระสงฆ์ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรได้เล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับวิชาสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนมีสถานภาพเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการ

จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 จัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557)

พระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม (2562) ได้ให้ความหมายการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไว้ว่าเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนา ทั้งแผนกบาลีสนาทมหลวง และแผนกธรรมสนามหลวง ควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

ในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้เพิ่มหน่วยกิตวิชาภาษาบาลี และวิชาพระพุทธศาสนา (พุทธประวัติ ธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติ) ทั้งนี้ ผู้ที่จะจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ ต้องสอบได้นักธรรมชั้นตรีเป็นอย่างต่ำ และจะจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ต้องสอบได้นักธรรมชั้นโทเป็นอย่างต่ำ นอกจากนี้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ยังได้ปรับตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยให้ใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตามเป้าหมายเฉพาะของสถานศึกษา (หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมคือ วิชาพุทธประวัติและธรรมวินัย วิชาศาสนปฏิบัติ และวิชาภาษาบาลี) นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานอีกด้วย ในการนี้ เพื่อดำเนินการดังกล่าว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้ร่วมกับสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ หรือ สทศ. จัดให้มีการสอบวัดผลทางการศึกษาระดับชาติด้านพระพุทธศาสนา หรือเรียกย่อว่า B-NET (Buddhism National Educational Test) (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557)

เสน่ห์ เจริญศักดิ์ กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้นเป็นหน้าที่ของผู้บริหารจัดการงาน 4 ฝ่าย ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารวิชาการ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลการประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อวัตกรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ แก่บุคคลและครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 2) ฝ่ายบริหารบุคคล ได้แก่ การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน 3) ฝ่ายบริหารงบประมาณ ได้แก่ การจัดทำและเสนอขอประมาณ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลการใช้เงิน และผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ และ 4) ฝ่ายบริหารทั่วไป ได้แก่ การดำเนินงานธุรการ การดูแลอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การจัดทำสำเนาโน้ตบุ๊กผู้เรียน การรับนักเรียน งานส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา งานบริการสาธารณะ (เสน่ห์ เจริญศักดิ์, 2547)

กล่าวได้ว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นแผนกหนึ่งของการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย โดยจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะแก่พระภิกษุและสามเณร ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนักเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังคงต้องเรียนแผนกบาลีสนาทมหลวง และแผนกธรรมสนามหลวง ควบคู่ไปด้วย ในด้านการบริหารโรงเรียน ได้แบ่งเป็น 4 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายบริหารวิชาการ 2) ฝ่ายบริหารบุคคล 3) ฝ่ายบริหารงบประมาณ และ 4) ฝ่ายบริหารทั่วไป

เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น ควรมีเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

1. เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนเชิงพระพุทธศาสนา ดังที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2546) กล่าวว่า การศึกษา คือการทำให้มนุษย์ พ้นจากการต้องพึ่ง ต้องขึ้นต่อปัจจัยภายนอก มีความสมบูรณ์ในตัวเองมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ กระบวนการให้การศึกษาของเราจะต้องสร้างคนตามคุณสมบัติที่พึงต้องการ 2 อย่าง คือ 1) อัตตตถสมบัติ หรืออัตตहितสมบัติ คือ ความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ของตน หรืออัตถะของตน 2) ปรีตปฏิบัติ หรือปรีตปฏิบัติ คือ การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

การพัฒนาการศึกษาในแนวทางพุทธจริยศาสตร์ที่ต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่ 3 ระดับ ทั้งความรู้ ความจริง ความดี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบการจัดการศึกษาของตนเอง และการพัฒนาชีวิตตามสมควรต่อไป (พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญ และคณะ, 2560) ในการศึกษาทางพุทธศาสนา ได้กำหนดจุดมุ่งหมายทางพุทธจริยศาสตร์ ออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) จุดหมายระดับพื้นฐาน เป็นระดับที่พระพุทธเจ้าต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีศีลเป็น พื้นฐานในการดำเนินชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เกื้อกูลกันและกัน คือ มี กาย วาจา ใจ ที่สภาพและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีต่อไปยังจุดหมายระดับกลาง 2) จุดหมายระดับกลาง เป็นจุดหมายที่พระพุทธองค์ต้องการให้พุทธศาสนิกชนมีจิตใจที่ เป็นสมาธิ คือ สงบและเยือกเย็นแน่วแน่เด็ดเดี่ยวและเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตซึ่งจะเป็นพื้นฐานพัฒนาความดีให้สูงยิ่งขึ้นไปถึงจุดหมายระดับสูง 3) จุดหมายระดับสูงเป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม ใช้ปัญญาความรู้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิตและใช้ปัญญาความรู้เพื่อนำชีวิตไปสู่จุดหมายที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน

2. เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนตามพระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 17 กล่าวว่า สถานศึกษาพระปริยัติธรรมต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ ได้แก่ 1) เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่ดีของสังคม 2) มีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา 3) มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบและวินัยสงฆ์ 4) มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ 5) รู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม 6) มีความภูมิใจความเป็นสมณะ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 7) มีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมสนับสนุนแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนสังคม และพระพุทธศาสนา

3. เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs 8Cs) ประกอบด้วย ทักษะและคุณลักษณะต่อไปนี้

- 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetics)
- 8Cs ได้แก่ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross – cultural Understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media)

Literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) 7) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และ 8) ความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

ทักษะการอ่าน (Reading) ทักษะการเขียน (Writing) และทักษะการคำนวณ (Arithmetic) ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความจำเป็นที่จะทำให้รู้และเข้าใจในสาระเนื้อหาของ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่แสดงความเป็นสาระวิชาหลักของทักษะเพื่อดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ภาษาแม่และภาษาโลก ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และรัฐความเป็นพลเมืองดี ซึ่งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำสาระเนื้อหาได้ครบถ้วนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้แล้ว

กล่าวได้ว่า การพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ในตัวเองมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ เข้าถึงความรู้ ความจริง และความดี รู้รอบทั้งทางธรรมและทางโลก มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (3Rs 8Cs) ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่ดีของสังคม ประกอบด้วยประโยชน์ตน และการปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีแนวทางเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งทางความประพฤติ จิตใจ และปัญญา สอดคล้องตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีความกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตของความเป็นนักบวช ประกอบทั้งเป็นไปตามระบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาร่วมกับรายวิชาที่เรียนสายสามัญศึกษา ทั้งนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2556) กล่าวว่า ไตรสิกขาจะต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ ช่วยในการฝึกอบรม ทั้งที่เป็นองค์ประกอบทางสังคม และองค์ประกอบภายในบุคคล คือ 1) กัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี 2) โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน ซึ่งควบคู่ไปกับองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี คือ คิดสืบสาวให้ถึงต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบและเหตุปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. การพัฒนาผู้เรียนด้านความประพฤติ (Behavior)

การพัฒนาผู้เรียนด้านความประพฤตินี้ ทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือสำคัญในการควบคุม ฝึกหัด และพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและทางวาจา นั่นคือ “ศีล” สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2546) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้มีศีลว่าคือ ภาวะของผู้ที่มีหลักความประพฤติถูกต้อง คือมีความประพฤติดีทางกาย วาจา และสัมมาชีพ ศีลไม่ใช่ตัวการให้เกิดปัญหาโดยตรง การกิจของศีลในกระบวนการสร้างปัญญาคือ การสร้างภาวะเกื้อกูลแก่การกำจัดอวิชชา และเป็นปัจจัยสนับสนุนการสร้างปัญญาด้วยระบบความประพฤติและการดำเนินชีวิต

กระบวนการพัฒนาศีล ผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นภิกษุ ต้องรักษาศีล 227 ข้อ เป็นสามเณร ต้องรักษาศีล 10 ข้อ สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น สาธยายพระพุทธมนต์โดยกำหนดบทสวดที่เหมาะสมตามระดับชั้น และสวดมนต์ไหว้พระก่อนจำวัดเป็นประจำทุกวัน ศึกษาปฏิบัติเสขียวัตร และข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติของวัดและโรงเรียน มีความรับผิดชอบ และให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ด้านร่างกาย มีการณรงก์การรักษากายภาพและการแต่งกายสุภาพ โดยให้มีการประเมินตรวจสอบ และติดตามผลอย่าง

ต่อเนื่อง เช่น มีการตรวจเล็บทุกสัปดาห์ มีการตรวจบริหารเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ด้านวาจา มีการอบรมมารยาทด้านการพูด การใช้คำที่เหมาะสมต่อสมณะสาธูป กรณีพบเห็นสามเณรนักเรียนบกพร่องต่อศีล และข้อวัตรต่างๆ ต้องให้สติต่อสามเณรนักเรียนทันที ด้วยการสอน อบรม ตักเตือน หรือโดยที่สุดหากยังไม่ปรับปรุงพฤติกรรมต้องมีการลงทัณฑ์กรรมตามสมควร ด้วยแนวทางพัฒนาผู้เรียนนี้ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามพระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ในข้อ 3, ข้อ 4, และข้อ 5 คือ

(ข้อ 3) มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบและวินัยสงฆ์

(ข้อ 4) มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ

(ข้อ 5) รู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม

2. การพัฒนาผู้เรียนด้านจิตใจ (Mind)

การพัฒนาผู้เรียนด้านจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากขึ้นมากอีกขั้นหนึ่ง ด้วยมีความละเอียดอ่อน มีความซับซ้อนยากลึกหยั่งถึง ทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิต คือ การฝึกสมาธิ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร ทรงให้ความหมายสมาธิไว้ว่า คือ ความตั้งใจมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการ ให้ใจตั้งไว้เพียงเรื่องเดียวไม่ให้ออกไปนอกจากเรื่องที่ต้องการจะใจตั้งนั้น ความตั้งใจตั้งนี้เป็นความหมายทั่วไปของสมาธิและก็จะต้องมีในกิจการที่จะทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง

กระบวนการพัฒนาด้านจิตใจของผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ครูเป็นดั่งกัลยาณมิตร มีความเมตตา เข้าใจ เข้าถึง เป็นแบบอย่างด้านคุณงามความดีแก่ผู้เรียน อบรมให้ผู้เรียนมีสัมมาทิฐิ มีทัศนคติที่ดี สอดรับกับแนวคิด สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) (2546) ว่าในการศึกษาบทบาทของครูนอกจากเป็นสัปทายก (ผู้ให้หรือถ่ายทอดศิลปวิทยา) แล้วจะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรด้วย ช่วยให้เด็กใช้ความคิดที่ถูกต้อง และช่วยให้รู้จักคิดรู้จักหาเหตุผลก็คือช่วยให้เด็กเกิดโยนิโสมนสิการ ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรช่วยสร้างโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่เด็ก เด็กจะถูกชักจูงไปในทางไม่ดีได้ง่าย ซึ่งอาจเกิดจากการที่ตนเองไม่รู้จักรักคิดก็ตามหรือปัจจัยภายนอกเหนี่ยวนำก็ตาม ตลอดจนปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักรู้ เห็นคุณค่า และประโยชน์ของการฝึกฝนสมาธิอย่างแท้จริง ให้ผู้เรียนได้ฝึกหัดขัดเกลาจิตใจของตนเอง และเพิ่มพลังสติตื่นรู้ เจริญจิตภาวนาทุกครั้งหลังสวดมนต์ทำวัตร และก่อนทำกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้จดจ่อในกิจกรรม หรือสิ่งที่ทำในขณะนั้นๆ โดยจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสมาธิ กรณีสามเณรนักเรียนผู้ป่วยเป็นโรคสมาธิสั้นหรือมีอาการใกล้เคียง ต้องได้รับการรักษาจากการแพทย์อย่างถูกวิธี และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ด้วยแนวทางพัฒนาผู้เรียนนี้ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามพระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ในข้อ 1, ข้อ 4, และข้อ 6 คือ

(ข้อ 1) เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนาและพลเมืองที่ดีของสังคม

(ข้อ 4) มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ

(ข้อ 6) มีความภูมิใจความเป็นสมณะ จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

3. การพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญา (Wisdom)

การพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญาเป็นการพัฒนาขั้นสูงทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกปัญญาไว้ 3 ประการ คือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดพิจารณาหาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ

กระบวนการพัฒนาปัญญาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 3 ด้าน คือ 1) ด้านจินตตามยปัญญา ปลุกฝังให้ผู้เรียนคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วน หรือที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ คือ คิดอย่างมีเหตุผล คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ และคิดเป็นกุศล 2) ด้านสุตมยปัญญา ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีทักษะการฟังอย่างตั้งใจ สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ พัฒนาสื่อเสริมการเรียนรู้ ในรูปแบบต่างๆ และส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่าน 3) ด้านภาวนามยปัญญาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ โดยเน้นการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีธรรมะจากการศึกษานักธรรมและบาลีเป็นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความถนัดและความชื่นชอบของบุคคลด้วยแนวทางพัฒนาผู้เรียนนี้ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามพระราชบัญญัติการศึกษา พระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 ในข้อ 2, และข้อ 7 คือ

(ข้อ 2) มีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา

(ข้อ 7) มีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริมสนับสนุนแนวทางปฏิบัติให้เกิดความเจริญแก่ชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนา

ตลอดจนส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่จะสามารถเจริญงอกงามได้ตามรู้แบบการบ่มเพาะปัญญาดังที่กล่าวมานี้

บทสรุป

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผู้เขียนได้นำเสนอในรูปแบบ โมเดล KY: BMW มีรายละเอียด คือ K หมายถึง Kanlayanamitra - กัลยาณมิตร, Y หมายถึง Yoniso Mansikarn - โยนิโสมนสิการ เป็นเหตุปัจจัยสู่การพัฒนาผู้เรียนทั้ง 2 ประการ กัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายใน ซึ่งควบคุมกำกับองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การใคร่ครวญคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดมุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล เหตุปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้เป็นคุณเครื่องหนุนนำให้ผู้เรียนเจริญงอกงามขึ้นได้ สู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน คือ B หมายถึง Behavior - การพัฒนาผู้เรียนด้านความประพฤติ, M หมายถึง Mind - การพัฒนาผู้เรียนด้านจิตใจ, W หมายถึง Wisdom - การพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญา

การพัฒนาผู้เรียนด้านความประพฤติ มีเครื่องมือคือ ศิล พระภิกษุมีศีล 227 ข้อ สามเณรมีศีล 10 ข้อ และฝึกหัดข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ปฏิบัติตามข้อบังคับ ระเบียบและวินัยสงฆ์ รวมถึงรู้จักบำรุงรักษาศาสนสมบัติ อนุรักษ์ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม

การพัฒนาผู้เรียนด้านจิตใจ มีเครื่องมือคือ สมาธิ อบรมให้ผู้เรียนมีสมาธิภาวนา มีทัศนคติที่ดี ตระหนักรู้ เห็นคุณค่า และประโยชน์ของการมีสมาธิอย่างแท้จริง ฝึกฝนสมาธิ และเพิ่มพลังสติตื่นรู้ ผ่านวิถีชีวิต และกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ส่งผลให้ผู้เรียนมีสุขภาพใจดี เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาผู้เรียนด้านปัญญาเป็นไปตามหลักปัญญา 3 คือ 1) จินตตามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การคิดการพิจารณาหาเหตุผล 2) สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การสดับการเล่าเรียน 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดแต่การฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ โดยมีธรรมะจากการศึกษานักธรรมและบาลีเป็นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความถนัดและความชื่นชอบของบุคคล ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในวิชาการทางพระพุทธศาสนา และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความคิดสร้างสรรค์ ให้เกิดความเจริญแก่ชุมชนสังคม และพระพุทธศาสนา สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดล KY: BMW

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2560). แผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. แหล่งที่มา <https://www.debsecond.org/แผนยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษา.html> สืบค้นเมื่อ 1 ม.ค. 2565.
- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2564) สถิติข้อมูลโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประจำปี การศึกษา 2564 ครั้งที่ 1. แหล่งที่มา <https://deb.onab.go.th/th/content/page/index/id/6681> สืบค้นเมื่อ 3 ม.ค. 2565.
- บ้านจอมยุทธ์. (2565). จุดมุ่งหมายของพุทธจริยศาสตร์. แหล่งที่มา https://www.baanjomyut.com/library_2/extension-3/buddhist_ethics_and_education/03.html สืบค้นเมื่อ 5 ก.พ. 2565.
- พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ และคณะ. (2560). พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาการศึกษา เรื่องความจริง ความรู้ ความดี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 5(1). 332.

- พระมหาวิโรจน์ พรหมสุต. (2543). การบวช : กระบวนการขัดเกลาเพื่อความเป็นศาสนทายาทคุณภาพ. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุวรณ์ สุวณฺโณ (จุลพงษ์). (2563). การพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์*. 8(2). 297-306.
- พระราชบัญญัติ การศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา 136. 17. (เม.ย. 2562).
- ภาชิต สุขวรรณดี. (2560). แรงจูงใจในการบวชเรียนของพระภิกษุและสามเณรโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*. 8(1).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). การศึกษาฉบับง่าย - Education Made Easy, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว. 2545.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). บวชเณร เห็นชีวิตแห่งการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2565). *ปรัชญาการศึกษาของไทย ภาค พุทธธรรม: แก่นนำการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว.
- สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณสังวร. (2565). หลักการทำสมาธิเบื้องต้น. แหล่งที่มา https://sites.google.com/site/smartdhamma/sangaraj_basic_smardhi สืบค้นเมื่อ 1 ก.พ. 2565.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- เสน่ห์ เจริญศักดิ์. (2547). การดำเนินการตามมาตรฐานด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 5. สารนิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.